

ВЕРХОВНИЙ СУД

Департамент аналітичної та правової роботи
вул. П. Орлика, 8, м. Київ, 01043
тел. (044) 207 35 46, тел./факс (044) 253 86 20
e-mail: inbox@supreme.court.gov.ua
Код ЄДРПОУ 41721784

Апеляційним судам

Апеляційним адміністративним судам

Апеляційним господарським судам

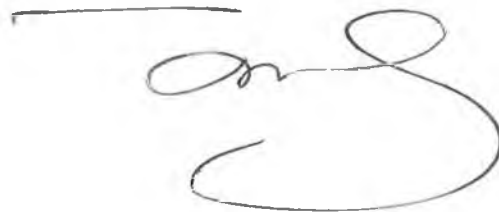
Верховний Суд у межах компетенції приділяє значну увагу питанням реалізації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також застосуванню практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Положення вказаної Конвенції та правові позиції ЄСПЛ, викладені в рішеннях цього міжнародного судового органу, Верховний Суд урахує під час здійснення правосуддя.

З метою забезпечення апеляційних та місцевих судів методичною інформацією з питань правозастосування надсилаємо копію аналітичного огляду рішень ЄСПЛ, постановлених проти України, що набули статусу остаточного в II кварталі 2022 року.

Задля дотримання прав людини та основоположних свобод під час здійснення правосуддя, недопущення їх обмежень або порушень просимо врахувати висновки рішень ЄСПЛ й довести їх до відома суддів першої та апеляційної інстанцій.

Додаток: на 2 арк. в 1 прим.

Керівник департаменту

Расім БАБАНЛИ

сєв

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**
Мін'юст

Верховний Суд

вул. Архітектора Городецького, 13, м. Київ, 01001
тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83
E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,
themis@minjust.gov.ua,
Web: <http://www.minjust.gov.ua>,
код згідно з ЄДРПОУ 00015622

Аналітичний огляд рішень Європейського суду з прав людини, що набули статусу остаточного у II кварталі 2022 року

Аналітичний огляд надсилається на виконання статті 14 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та містить аналіз обставин, які призвели до визнання Європейським судом з прав людини (далі – Європейський суд) порушень Україною положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

I. Щодо порушення статті 5 (право на свободу та особисту недоторканість) Конвенції

Порушення статті 5 Конвенції встановлено у рішенні Європейського суду у справі «*Істоміна проти України*» (заява № 23312/15), рішення від 13.01.2022, яке набуло статусу остаточного 13.04.2022) у зв'язку з ненаведенням національними судами відповідного та достатнього обґрунтування для своїх рішень про визначення розміру застави.

Для вирішення встановленої Європейським судом проблеми **пропонуємо**: забезпечити неухильне дотримання суддями вимог Конвенції, практики Європейського суду та Кримінального процесуального кодексу України під час обрання та продовження підозрюваному/обвинуваченому запобіжного заходу;

суддям під час обрання підозрюваному/обвинуваченому запобіжного заходу, в тому числі, у вигляді застави/домашнього арешту враховувати обставини кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного/обвинуваченого, інші дані про його особу та ризики, передбачені статтею 177 Кримінального процесуального кодексу

суддям належним чином обґрунтовувати рішення щодо обрання та продовження запобіжного заходу, розглядати можливість застосування інших запобіжних заходів як альтернативу триманню під вартою на усіх стадіях кримінального провадження.

Довідково: про встановлені Європейським судом порушення Конвенції було повідомлено Кабінет Міністрів України.

Міністерство юстиції України
№ 52052/5.2.2/22-22 від 30.06.2022
Підписувач *Давидчук Ольга Василівна*
Сертифікат 58E2D9E7F900307B04000000D76B1700BB228A00
Дійсний з 23.10.2020 0:00:00 по 23.10.2022 0:00:00

ВЕРХОВНИЙ СУД

№1524/0/1-22 від 30.06.2022

1

II. Щодо порушення статті 6 (право на справедливий суд) Конвенції

Порушення статті 6 Конвенції встановлено у рішенні Європейського суду у справі «Яхимович проти України» (заяви № 23476/15, рішення від 16.12.2021, яке набуло статусу остаточного 09.05.2022) у зв'язку з неналежним розглядом національними судами скарги заявника на підбурювання з боку працівників міліції.

Для вирішення встановлених Європейським судом проблем **пропонуємо** суддям дотримуватися норм Кримінального процесуального кодексу України, Конвенції та практики Європейського суду під час дослідження доказів, в тому числі показань учасників кримінального провадження.

Довідково: про встановлені Європейським судом порушення Конвенції було повідомлено Кабінет Міністрів України.

III. Щодо порушення статті 1 Першого протоколу (захист права власності) до Конвенції

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції було констатовано у рішенні Європейського суду у справі «Краєва проти України» (заяви № 72858/13, рішення від 13.01.2022, яке набуло статусу остаточного 13.04.2022) у зв'язку з тим, що накладення на заявницю під час провадження про адміністративне правопорушення штрафу становило непропорційне втручання у її майнові права.

Для вирішення встановлених Європейським судом проблем **пропонуємо:** забезпечити неухильне дотримання суддями вимог Конвенції, практики Європейського суду та національного законодавства з метою ретельного та об'єктивного розгляду аргументів заявників під час розгляду справ про адміністративні правопорушення;

суддям не допускати прийняття необґрунтованих рішень, без належної оцінки обставин справи.

Довідково: про встановлені Європейським судом порушення Конвенції було повідомлено Кабінет Міністрів України.

Повідомляємо, що з автентичними перекладами українською мовою вказаних рішень можна на офіційному сайті Міністерства юстиції України (<https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-ukraini-vineseni-evropeyskim-sudom-z-prav-lyudini>).

Додаток: *копії стислих викладів рішень.*

**В.о. Уповноваженого у справах
Європейського суду з прав людини**

Ольга ДАВИДЧУК

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «ІСТОМІНА ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF ISTOMINA v. UKRAINE)

(заява № 23312/15)

Стислий виклад рішення від 13 січня 2022 року

У 2015 році щодо заявниці було порушено кримінальні провадження за підозрою в ухиленні від сплати податків, причетності до діяльності фіктивних підприємств і підробленні документів. Загальний розмір завданих збитків оцінювався у суму понад 12 млн. грн.

У березні 2015 року Жовтневий районний суд міста Дніпропетровська (далі – районний суд) ухвалив застосувати до заявниці запобіжний захід у вигляді застави в розмірі суми завданих збитків. Заявниця подала клопотання про зміну запобіжного заходу із застави на домашній арешт, стверджуючи, що розмір застави був надмірний і непропорційний її доходу, однак у задоволенні клопотання було відмовлено.

Оскільки заявниця порушила умови застосованого запобіжного заходу, не сплативши суму застави, районний суд у квітні 2015 року обрав заявниці запобіжний захід у вигляді тримання під вартою під час досудового розслідування. В якості альтернативного запобіжного заходу він залишив заставу в тому ж розмірі.

Заявниця неодноразово зверталась до районного та Апеляційного суду Дніпропетровської області із клопотаннями про заміну запобіжного заходу на домашній арешт та зменшення суми застави, однак безуспішно.

Згодом до заявниці було застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. У вересні 2015 року строк дії запобіжного заходу закінчився і до заявниці не було застосовано іншого запобіжного заходу.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявниця скаржилася за підпунктом «с» пункту 1 і пунктом 3 статті 5 Конвенції, що рішення судів про тримання її під вартою під час досудового розслідування були безпідставними та не ґрунтувалися на відповідних і достатніх причинах. Вона також скаржилася, що розмір застави був надмірний й суди не перевірили її спроможність сплатити заставу.

Розглянувши скаргу заявниці щодо безпідставності та необґрунтованості рішення судів про тримання її під вартою під час досудового розслідування, Європейський суд дійшов висновку, що національні суди навели «відповідні» та «достатні» підстави для обрання запобіжного заходу заявниці.

Щодо скарги заявниці стосовно розміру застави, Європейський суд зазначив, що під час визначення розміру застави національні суди не здійснили оцінку належних заявниці коштів або майна. Заявниця послідовно стверджувала, що розмір застави був надмірний і непропорційний її доходу, та просила національні суди зменшити його, посилаючись, зокрема, на свій сімейний стан. Однак усі її доводи щодо цього були відхилені судами як необґрунтовані без будь-яких пояснень.

Європейський суд зауважив, що розмір застави, встановлений районним судом, у 125 разів перевищував максимальний розмір, який міг бути визначений для виду злочину, в якому обвинувачувалася заявниця. Європейський суд підкреслив, що, хоча національне законодавство дозволяло суду у «виключних випадках» встановлювати більші розміри застави, таке рішення мало передбачати ретельний аналіз обставин справи для обґрунтування її «виключного» характеру.

Європейський суд дійшов висновку, що, зосереджуючись на розмірі шкоди, як стверджувалося, завданої заявницею, не здійснивши ретельної оцінки всіх відповідних факторів, у тому числі її спроможність сплатити визначений розмір застави, і відсутність задовільного пояснення, чому застава була визначена у такому надзвичайно великому розмірі, національні суди не навели відповідного та достатнього обґрунтування для своїх рішень про визначення розміру застави. Європейський суд констатував порушення пункт 3 статті 5 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. *Оголошує* заяву прийнятною;
2. *Постановляє*, що було порушено пункт 3 статті 5 Конвенції у зв'язку з ненаведенням національними судами відповідного та достатнього обґрунтування для своїх рішень про визначення розміру застави;
3. *Постановляє*, що:

- (a) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявниці такі суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:
 - (i) 1 000 (одна тисяча) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди;
 - (ii) 1 000 (одна тисяча) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявниці, в якості компенсації судових та інших витрат;
 - (b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
4. Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.».

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «КРАЄВА ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF KRAYEVA v. UKRAINE)
(Заява № 72858/13)

Стислий виклад рішення від 13 січня 2022 року

23 квітня 2013 року заявниця, яка працювала спеціалістом з декларування імпортованих вантажів підприємства, подала до митного органу митну декларацію, рахунок-фактуру та інші товаросупроводжувальні документи щодо певних товарів, придбаних у швейцарської компанії (далі – продавець). У митній декларації заявниця вказала вартість товару, яку продавець зазначив у рахунку-фактурі, однак у договорі купівлі-продажу товарів була вказана інша вартість товару. Наступного дня, виявивши зазначену невідповідність у документах, заявниця повідомила митний орган про помилку та попросила дати можливість виправити її. Того ж дня заявниця отримала лист від продавця, в якому він визнав, що надіслав їй неправильний рахунок-фактуру. Митний орган відмовив заявниці у прийнятті її письмового пояснення.

24 квітня 2013 року митний орган склав протокол про адміністративне правопорушення щодо заявниці за подання митному органу неправдивих відомостей, що призвело до недоплати ввізного мита. Заявниця оскаржила цей протокол до суду, стверджуючи, що її дії впливали з помилки, допущеної продавцем у рахунку-фактурі, і це підтверджувалося доказами, у тому числі листом продавця від 24 квітня 2013 року.

15 липня 2013 року Ленінський районний суд міста Запоріжжя (далі – суд першої інстанції) закрив провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо заявниці у зв'язку з відсутністю у її діях складу адміністративного правопорушення. Митний орган подав апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції.

23 серпня 2013 року Апеляційний суд Запорізької області (далі – апеляційний суд) задовольнив апеляційну скаргу митного органу, скасував постанову суду першої інстанції, конфіскував товар та зобов'язав заявницю сплатити штраф у розмірі вартості імпортованого товару (48 661,56 євро).

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявниця скаржилася за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), що штраф, накладений на неї під час провадження про адміністративне правопорушення, був незаконним і непропорційним; за пунктом 1 статті 6 Конвенції на несправедливість провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо неї.

Розглянувши скаргу заявниці за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, Європейський суд вказав, що апеляційний суд лише в загальних формулюваннях послався на «характер вчиненого правопорушення та спосіб його вчинення», «дані про особу [заявниці]» та «майновий стан», не зазначивши додаткових відомостей, а текст постанови апеляційного суду не містив жодної оцінки відповідних обставин, у тому числі ставлення та поведінки заявниці, зв'язку між її поведінкою та правопорушенням або оцінки її майнового стану. Європейський суд вважає, що межі проведеного національними судами розгляду справи були занадто вузьким, щоб відповідати вимозі встановлення «справедливого балансу», притаманній другому абзацу статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Європейський суд дійшов висновку, що накладене на заявницю стягнення, зокрема, розмір штрафу, який її зобов'язав сплатити згідно з постановою апеляційного суду, становило непропорційне втручання у її майнові права, та констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Щодо скарги заявниці за пунктом 1 статті 6 Конвенції, Європейський суд зазначив, що він розглянув основне питання скарги заявниці, зокрема непропорційний характер втручання в її майнові права внаслідок накладення на неї стягнення в адміністративному провадженні, і немає необхідності у винесенні окремого рішення щодо прийнятності та суті наведених тверджень заявниці про порушення статті 6 Конвенції.

Крім того, Європейський суд зауважив, що національне законодавство дозволяє заявниці вимагати перегляду справи та дає право національним судам у поновленому провадженні прямо застосовувати Конвенцію та практику Європейського суду у випадку суперечності між ними та положеннями національного законодавства.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

- «1. Оголошує прийнятною скаргу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції;
2. Постановляє, що було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції;

3. Постановляє, що немає необхідності розглядати прийнятність та суть скарги заявниці за статтею 6 Конвенції;

4. Відхиляє вимогу заявниці щодо справедливої сатисфакції».

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «ЯХИМОВИЧ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF YAKHIMOVYCH v. UKRAINE)
(Заява № 23476/15)

Стислий виклад рішення від 16 грудня 2021 року

Через конфлікт, який виник у заявника із сусідом, у лютому 2012 році він звернувся до пана Ч. з проханням допомогти знайти осіб для вбивства сусіда. Ч. повідомив про це працівників міліції.

Працівники міліції організували проведення негласних слідчих дій зі збору доказів проти заявника та 03 квітня 2012 року залучили таємного агента І.

Того ж дня Ч. познайомив заявника з І., якого заявник найняв для вбивства сусіда в обмін на певну суму коштів, частина з яких була одразу сплачена, а решта мала бути сплачена після вбивства. 05 квітня 2012 року працівники міліції інсценували викрадення сусіда. Наступного дня І. зустрівся із заявником, показав йому інсценовану фотографію на телефоні та отримав від нього решту грошових коштів за вбивство. Потім заявника затримали.

Під час досудового розслідування між заявником та І. була проведена очна ставка у присутності захисника заявника. Заявнику була надана можливість ставити запитання І., але він цього не зробив. Заявник не визнав себе винним, він стверджував, що Ч та І підставили його.

Суд першої інстанції неодноразово викликав І. як свідка та зобов'язував працівників міліції здійснити його привід до суду, але безуспішно. Було встановлено, що І перебував під вартою, а його особа не мала розскречуватися.

03 жовтня 2013 року суд першої інстанції визнав заявника винним в організації замаху на вбивство та обрав йому покарання у виді позбавлення волі на строк одинадцять років, посилаючись в тому числі і на частину третю статті 27 (організатор злочину).

Заявник подав апеляційну скаргу, де стверджував, що став потерпілим від провокації працівників міліції. 24 грудня 2013 року Апеляційний суд Донецької області залишив без змін вирок заявника, однак апеляційний суд встановив, що заявник не міг вважатися «організатором» злочину, а скоріше «підбурювачем» згідно з відповідними положеннями Кримінального кодексу України і зменшив строк покарання до десяти років. Зазначений вирок та обране покарання було залишено без змін Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Станом на грудень 2021 заявник відбував покарання.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявник скаржився за пунктом 1 та підпунктом «d» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на те, що він став потерпілим від провокації з боку працівників міліції, а також, що він не зміг допитати свідка сторони обвинувачення І. під час судового розгляду.

Розглядаючи скаргу заявника щодо провокації злочину з боку працівників міліції Європейський суд спочатку перевірів матеріальний аспект провокації. Так, національними судами було встановлено, що саме заявник першим звернувся до Ч. за допомогою в організації вбивства сусіда.

Негласні слідчі дії щодо заявника розпочалися на підставі показань Ч. без санкції або нагляду з боку будь-якого органу влади поза межами підрозділу міліції, який її проводив. Крім того, Європейському суду не було надано ні показання Ч., які стали підставою для початку проведення слідчих дій, ні будь-яке офіційне умотивоване рішення про їхній початок. Також у матеріалах справи відсутня інформація, що національні суди мали ці документи.

Із записів розмов І та Ч із заявником не можна зробити висновок, що заявник керував процесом організації вбивства. Підтвердженням цьому може бути і той факт, що заявника засудили лише як «підбурювача», а не «організатора» злочину.

Зазначеної інформації виявилися недостатньо для встановлення чи був заявник підданий підбурюванню всупереч статті 6 Конвенції, тому Європейський суд перевірів і процесуальний аспект підбурювання.

Зважаючи на обставини справи Європейський суд вказав, що на національні суди було покладено обов'язок ретельно розглянути скаргу заявника на провокацію, що у свою чергу вимагало проявити старанність у прагненні допитати тих, хто відіграв ключову роль в оперативній комбінації, зокрема, І. Проте, не було наведено поважних підстав для відсутності І. у судовому засіданні: факт його перебування під вартою не означав, що він був недоступний, а означав, що він перебував під контролем органів державної влади і тому, в принципі, міг бути доставлений до суду. Засудивши заявника як «підбурювача»,

національні суди майже не прокоментували, наскільки точно ця роль узгоджувалася з його очевидними ваганнями та очевидною активною поведінкою І. та Ч.: суди не надали чітких коментарів, чи вважали вони ці вагання пов'язаними з певними аспектами вчинення запланованого злочину та його приховування чи бажанням заявника вчинити вбивство як таке.

З огляду на зазначене Європейський суд дійшов висновку, що національні суди належним чином не розглянули твердження заявника про підбурювання з боку працівників міліції і як результат констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Європейський суд зробив висновок, що наведених міркувань достатньо, щоб окремо не розглядати скаргу заявника за пунктом 1 і підпунктом «d» пункту 3 статті 6 Конвенції щодо визнання допустимим доказом показань І., якого заявник не зміг допитати під час судового розгляду.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

«1. *Оголошує* одноголосно заяву прийнятною;

2. *Постановляє* шістьма голосами проти одного, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з неналежним розглядом національними судами скарги заявника на підбурювання з боку працівників міліції;
3. *Постановляє* шістьма голосами проти одного, що немає необхідності розглядати окремо скаргу заявника за пунктом 1 і підпунктом «d» пункту 3 статті 6 Конвенції щодо визнання допустимим доказом показань І., якого заявник не зміг допитати під час судового розгляду;
4. *Постановляє* шістьма голосами проти одного, що:
 - (a) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявнику такі суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу
 - (i) 3 600 (три тисячі шістсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди;
 - (ii) 5 000 (п'ять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявнику, в якості компенсації судових та інших витрат;
 - (b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
5. *Відхиляє* одноголосно решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.»